

Στο άρθρο που ακολουθεί γίνεται μια γενική αναφορά στα πρότυπα - τι είναι, πως εκπονούνται, ποιά είναι η χρησιμότητά τους - και στους οργανισμούς που αναλαμβάνουν την έκδοσή τους. Ειδικότερη ενημέρωση γίνεται για τα δεδομένα που επικρατούν στην Ελλάδα. Στη συνέχεια αναφέρονται τα βιβλιογραφικά εργαλεία, που βοηθούν κάθε χρήστη στην εντόπιση ενός προτύπου και ο τρόπος επεξεργασίας των προτύπων στις ανάλογες βιβλιοθήκες. Τέλος, γίνεται πρόταση για την αποτελεσματικότερη χρήση και ανάκληση των προτύπων στις βιβλιοθήκες.

ΘΕΜΑΤΑ

Πρότυπα και επιστημονικοτεχνική πληροφόρηση

της Έλλης Άνθη

ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

Ολοι σίγουρα χρειάστηκε κάποτε ν' αγοράσουμε φιλμ για τη φωτογραφική μας μηχανή. Όλοι έχουμε αντικαταστήσει κάποια καμμένη λάμπα. Για καμιά απ' τις ενέργειές μας αυτές δεν χρειάστηκε να προβληματιστούμε, μήπως το φιλμ δεν εφαρμόζει στη μηχανή ή η λάμπα στην υποδοχή ή ακόμα αν πρέπει να προμηθευτούμε κάποιες συγκεκριμένες μάρκες από συγκεκριμένη χώρα κατασκευής. Από τέτοιου είδους προβληματισμούς και ανησυχίες έχουν φροντίσει να μας απομακρύνουν τα "πρότυπα" (standards).

Τι είναι όμως πρότυπα; Σύμφωνα με τον D. Grogan⁽¹⁾, πρόκειται για "κανόνες που αφορούν στην ποιότητα, το μέγεθος ή το σχήμα βιομηχανικών προϊόντων". Και συμπληρώνει, επεκτείνοντας τον ορισμό, ότι μπορεί να περιλαμβάνουν διαδικασίες, μέθοδοι, ορολογίες κλπ. Απ' την άλλη, το ANSI⁽²⁾ (βλ. συνέχεια) ορίζει το πρότυπο σαν "εξέλιξη μιας προδιαγραφής, η οποία έχει γίνει αποδεκτή από αναγνωρισμένη αρχή, σαν πρακτικότερη και πιο κατάλληλη τρέχουσα λύση για ένα επαναλαμβανόμενο πρόβλημα". Παράλληλα, ορίζει την προδιαγραφή σαν "σύντομη δήλωση των απαιτήσεων για ένα υλικό, λειτουργία, μέθοδο, διαδικασία ή υπηρεσία, περιλαμβάνοντας, όπου είναι δυνατόν, την ακριβή διαδικασία σύμφωνα με την οποία μπορεί να προσδιοριστεί ότι οι συνθήκες ικανοποιούνται από τις ανοχές που εξειδικεύονται στη δήλωση· η προδιαγραφή δεν πρέπει να καλύπτει ειδικά επαναλαμβανόμενα θέματα ή αντικείμενα πλατειάς χρήσης ή ακόμα υπάρχοντα αντικείμενα". Εδώ το καλό είναι να αναφέρουμε ότι, αν και υπάρχει κάποια διαφορά μεταξύ προτύπων και προδιαγραφών, οι έννοιες συχνά συγχέονται, ακόμα και από επίσημους φορείς⁽³⁾.

Απλούστερα ο B. Houghton⁽⁴⁾ χαρακτηρίζει τα πρότυπα σαν "ντοκουμέντα τα οποία εκθέτουν πως θα 'πρεπε να κατασκευάζονται, ορίζονται, μετρούνται ή δοκιμάζονται τα υλικά και τα προϊόντα· είναι ντοκουμέντα που θέτουν όλες τις συνθήκες που θα 'πρεπε να εκπληρώνονται. Τα πρότυπα εκπονούνται όποτε αναπτύσσονται επανειλημμένες λειτουργίες σαν

οργανωμένες διαδικασίες».

Η πρώτη απόπειρα επιστημονικής προτυποποίησης στις μετρήσεις έγινε το 1558, όταν θεσπίστηκε η βρετανική πρότυπη γυάρδα. Μπορούμε όμως να πούμε ότι ακόμα και η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων είναι αποτέλεσμα προτυποποίησης. Χωρίς αυτήν, οι ίδιες λέξεις δεν θα μετέφεραν πάντα την ίδια σημασία. Γίνεται έτσι φανερό πόσο σημαντική είναι η προτυποποίηση στη ζωή μας, ιδιαίτερα μάλιστα τη σημερινή, την τόσο πολυσύνθετη.

Τα πρότυπα -εκτός από τη βιομηχανία που αναφέρεται προηγούμενα- είναι απαραίτητα ακόμα στο εμπόριο, στη μηχανική και σχεδόν σε κάθε τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας. Μεταξύ των βιβλιοθηκάρων είναι γνωστό ότι υπάρχουν πρότυπα και για τον κλάδο τους, π.χ. για το μέγεθος και το σχήμα του δελτίου καταλόγου, για τις βιβλιογραφικές παραπομπές, για τη σύνταξη επιτομών, για τις συντομογραφίες και άλλα θέματα. Είναι επίσης γνωστό ότι η Διεθνής Δεκαδική Ταξινόμηση (UDC) κυκλοφορεί με τη μορφή προτύπου.

Για ορισμένους τομείς, όπως π.χ. της βιβλιοθηκονομίας, τα πρότυπα είναι **προαιρετικά**. Αν και υπάρχει η τάση και είναι καλό να χρησιμοποιούνται από όλους, εν τούτοις, στο παράδειγμα που αναφέρουμε, υπάρχουν βιβλιοθήκες που χρησιμοποιούν δελτία διαφορετικού μεγέθους και σχήματος από το προτεινόμενο στο αντίστοιχο πρότυπο, χωρίς να ενοχλούν ή βλάπτουν κανέναν.

Για κάποιους άλλους τομείς όμως τα πρότυπα έχουν χαρακτήρα **υποχρεωτικό** από τη φύση τους. Έτσι, αν υποθέσουμε ότι ένα πολιτικός μηχανικός δεν φροντίζει να τηρηθούν τα πρότυπα παρασκευής του οπλισμένου σκυροδέματος, υπάρχει πιθανότητα ακόμα και κατάρρευσης των κτηρίων, των οποίων αναλαμβάνει την επίβλεψη. Δεν λείπουν παραδείγματα «χάρτινων» πολυκατοικιών.

Ανάλογα με το σκοπό τους, τα πρότυπα διακρίνονται σε:
α) **Πρότυπα διαστάσεων**, που εξειδικεύουν τις διαστάσεις που χρειάζονται για να εφαρμόζουν μεταξύ τους διάφορα

αντικείμενα.

β) **Πρότυπα εκτέλεσης ή ποιότητας**, που βεβαιώνουν ότι ένα προϊόν είναι επαρκές για το σκοπό που προορίζεται να εκτελέσει.

γ) **Πρότυπα μεθόδων δοκιμασίας**, που καθιστούν ικανά τα υλικά και τα προϊόντα, που προορίζονται για τον ίδιο σκοπό, να συγκρίνονται π.χ. ως προς την ελαστικότητά τους, την αντοχή τους, τη ρευστότητά τους κλπ.

δ) **Πρότυπα ορολογίας**, που βοηθούν τους επιστήμονες ενός κλάδου, να επικοινωνούν με περισσότερη ακρίβεια, χρησιμοποιώντας κοινούς όρους και σύμβολα.

ε) **Κώδικες πρακτικής**, που καλύπτουν την εγκατάσταση, λειτουργία και συντήρηση εξοπλισμού. Τέτοιοι κώδικες μπορεί να προβλέπουν τη σωστή φύλαξη μηχανημάτων, φωτισμό των δρόμων κλπ.

στ) **Πρότυπα υλικών**, που καλύπτουν τη χημική σύσταση, ανοχές, συνθήκες και μηχανικές ιδιότητες των πρώτων υλών και

ζ) **Φυσικά και επιστημονικά πρότυπα**, που διαπραγματεύονται τις φυσικές ποσότητες που σχηματίζουν τη βάση μέτρησης στη βιομηχανία και το εμπόριο, όπως π.χ. μήκος, μάζα, χρόνος, θερμοκρασία κλπ.

Ο χωρισμός αυτός είναι συμβατικός και δεν είναι σπάνιο να συναντήσουμε μικτά είδη προτύπων. Σκοπός του είναι η καλύτερη μελέτη των προτύπων, τα οποία –από άποψη μορφής– είναι συνήθως φυλλάδια, που μπορούν να αποτελούνται από 1-2 ή αρκετές σελίδες. Σπανιότερα υπάρχουν πρότυπα με 100 ή περισσότερες σελίδες.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ

Επειδή είναι αναγκαίο τα πρότυπα να γίνουν αποδεκτά από όσο το δυνατόν περισσότερους επιστήμονες του κλάδου που αφορούν, αλλά και από τις αντίστοιχες υπηρεσίες και φορείς, για τη δημιουργία τους απαιτείται συλλογική εργασία και συγκεκριμένες διαδικασίες. Έτσι, έχουν ιδρυθεί οργανισμοί, που σκοπό έχουν την εκπόνηση προτύπων. Τέτοιοι οργανισμοί υπάρχουν εθνικοί και διεθνείς κατά κύριο λόγο, όμως πολλές μεγάλες βιομηχανίες έχουν δική τους υπηρεσία προτύπων. Στην τελευταία αυτή περίπτωση συνήθως συμβαίνουν τα εξής: ή η βιομηχανία εκπονεί πρότυπα για τα προϊόντα της, που μπορεί να γίνουν μετά αποδεκτά από την εθνική υπηρεσία προτύπων ή υιοθετεί τα εθνικά ή διεθνή πρότυπα.

Ας δούμε όμως ποια είναι η συνήθης πρακτική που ακολουθούν οι οργανισμοί (εθνικοί και διεθνείς) για τη δημιουργία των προτύπων.

Καθένας απ' αυτούς τους οργανισμούς συστήνει τεχνικές επιτροπές και ομάδες εργασίας, καθεμιά από τις οποίες ασχολείται με ένα συγκεκριμένο θεματικό πεδίο, π.χ. θερμομόνωση, τεκμηρίωση, δομικά υλικά και στοιχεία κλπ. Τα μέλη των επιτροπών και ομάδων είναι συνήθως εκπρόσωποι κάποιων φορέων, αρμόδιων για το θεματικό πεδίο και όχι μεμονωμένοι επιστήμονες. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, οι απόψεις που εκφράζονται, να είναι πιο ολοκληρωμένες, δουλεμένες και προϊόντα πείρας. Φορείς που εκπροσωπούνται, μπορεί να είναι πανεπιστήμια, υπουργεία, επιμελητήρια, ενώσεις κλπ. και βέβαια οι εκπρόσωποί τους είναι μετακλητοί.

Τα στάδια που σε γενικές γραμμές ακολουθούνται μέχρι να δημοσιευτεί ένα πρότυπο είναι τα παρακάτω:

α) **Πρόταση για εκπόνηση προτύπου**

β) **Πρόγραμμα εργασίας**

γ) **Προσχέδιο προτύπου**

δ) **Σχέδιο προτύπου**

ε) **Δημόσια κρίση**

στ) **Έκδοση προτύπου**

Αναλύοντας περισσότερο τα στάδια αυτά έχουμε:

Οποιοσδήποτε –φυσικό, νομικό πρόσωπο, δημόσια υπηρεσία, επιτροπή κλπ.– μπορεί να κάνει πρόταση για εκπόνηση προτύπου, εφόσον δεν υπάρχει άλλο σχετικό, αλλά και για κατάργηση ή αναθεώρηση υπάρχοντος.

Όπως είναι φυσικό, τα πρότυπα πρέπει να είναι σύγχρονα και να συμβαδίζουν με τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Γι' αυτό, πρότυπα ξεπερασμένα ή άχρηστα, αναθεωρούνται ή καταργούνται.

Κάθε πρόταση εξετάζεται και αφού εγκριθεί, δίνεται για επεξεργασία στην κατάλληλη επιτροπή, που αποτελείται από ειδικούς επιστήμονες και εκπροσώπους ενδιαφερόμενων επαγγελματικών συλλόγων. Ανάμεσα στα μέλη υπάρχει συνήθως και φιλόλογος, που έχει την ευθύνη της γλωσσικής επεξεργασίας του προτύπου.

Επειδή προτάσεις μπορεί να υπάρχουν πολλές, προτεραιότητα δίνεται σ' εκείνες που θεωρούνται αναγκαίες για την ανύψωση της οικονομίας κάθε χώρας και εντάσσονται στο γενικό πρόγραμμα του Οργανισμού, για την επόμενη χρονιά. Η επιτροπή, στην πρώτη φάση της δουλειάς της, πρέπει να καταστρώσει το πρόγραμμα εργασίας για κάθε πρότυπο και το χρονοδιάγραμμα για την αποπεράτωσή του.

Στη συνέχεια η επιτροπή ορίζει 1-3 μέλη της υπεύθυνα για τη διατύπωση ενός πρώτου κειμένου, που θα χρησιμοποιηθεί μετά σαν βάση για τη σύνταξη του προτύπου. Το κείμενο αυτό, εφόσον εγκριθεί, παίρνει έναν κωδικό αριθμό και ονομάζεται «Προσχέδιο προτύπου».

Η επιτροπή μετά επεξεργάζεται το προσχέδιο και προσπαθεί να ετοιμάσει ένα πλήρες κείμενο, αποδεκτό από όλους τους ενδιαφερόμενους. Το κείμενο αυτό αποτελεί το «Σχέδιο προτύπου», το οποίο κοινοποιείται από τον οργανισμό σε όσο το δυνατόν περισσότερους ενδιαφερόμενους, για να εκφράσουν τις παρατηρήσεις, κρίσεις και προτάσεις τους. Η κοινοποίηση γίνεται είτε με έγγραφο, είτε με δημοσίευση σε ειδικά έντυπα και εφημερίδες, είτε με διανομή του κειμένου σε όποιον το ζητήσει. Το στάδιο αυτό ονομάζεται «Δημόσια κρίση». Με τη λήξη της προθεσμίας υποβολής, συγκεντρώνονται όλες οι παρατηρήσεις, τις οποίες υποχρεωτικά εξετάζει και επεξεργάζεται η επιτροπή και διαμορφώνει το τελικό κείμενο. Αν οι αλλαγές δεν είναι ουσιαστικές, το σχέδιο παραπέμπεται για έγκριση, οπότε έχουμε το «Πρότυπο»· διαφορετικά επιστρέφει στο στάδιο του Σχεδίου, ακολουθεί η Δημόσια κρίση κ.ο.κ.

Το πρότυπο που προκύπτει χαρακτηρίζεται από τον κωδικό αριθμό που το συνοδεύει από το στάδιο του Προσχεδίου και μπορεί μ' αυτόν να αναζητηθεί. Διαθέτει επίσης ταξινομικό αριθμό σύμφωνα με τη UDC, το όνομα του οργανισμού που ευθύνεται για την εκπόνησή του, ημερομηνία έκδοσης και φυσικά τον τίτλο του, που αποδίδει και το περιεχόμενό του.

Η διαδικασία εκπόνησης προτύπων είναι λίγο-πολύ κοινή για όλους τους οργανισμούς προτυποποίησης, αλλά και καθένας έχει το δικό του κανονισμό με τις ιδιαιτερότητές του.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΠΡΟΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗΣ Διεθνείς (γενικοί-ειδικοί)

Ας αναφερθούμε τώρα λίγο περισσότερο στους οργανισμούς προτυποποίησης, με πρώτο τον Διεθνή Οργανισμό Προτυποποίησης (ISO - International Organization for Standardization). Ιδρύθηκε το 1946, ανήκει στον ΟΗΕ και εδρεύει στη Γενεύη. Μέλη του είναι εθνικοί οργανισμοί προτυποποίησης. Έχει συσταθεί για να «προάγει την ανάπτυξη της προτυποποίησης και σχετικών δραστηριοτήτων σ' όλο τον κόσμο και να αναπτύσσει και εκδίδει διεθνή πρότυπα. Αυτές οι δραστηριότητες διευκολύνουν την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών και υποθάλλουν την αμοιβαία συνεργασία σε σημαντικές σφαίρες των ανθρώπινων κατακτήσεων-διανοητικών, επιστημονικών, τεχνολογικών και οικονομικών⁽⁵⁾. Ο ISO σαν «Διεθνές πρότυπο» ορίζει «ένα σχέδιο διεθνούς προτύπου που έχει υιοθετηθεί από την πλειοψηφία των μελών που συμμετέχουν σε μια τεχνική επιτροπή και έχει εγκριθεί με ψήφο, τουλάχιστον από το 75% των οργανισμών-μελών του ISO»⁽⁶⁾. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι για να εκδοθεί ένα διεθνές πρότυπο, υπάρχει αυξημένη ευαισθησία και συνθετότερες διαδικασίες.

Στενότερη από τους διεθνείς οργανισμούς, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, υπάρχει η CEN (European Standards Co-ordinating Committee), που ιδρύθηκε το 1960 από την ΕΟΚ και την Ευρωπαϊκή Ένωση Ελευθέρων Συναλλαγών (EFTA).

Όλα τα πρότυπα που προαναφέρουμε μπορούν να καλύπτουν οποιοδήποτε θέμα· υπάρχουν όμως και οργανισμοί που εκπονούν διεθνή πρότυπα ενός συγκεκριμένου θεματικού πεδίου. Παράδειγμα τέτοιου οργανισμού είναι η IEC (International Electrotechnical Commission), που καλύπτει θέματα ηλεκτροτεχνίας, ηλεκτρονικής, τηλεπικοινωνιών και πυρηνικής ενέργειας. Ιδρύθηκε το 1906. Άλλο παράδειγμα είναι η CEE (International Commission on Rules for the Approval of Electrical Equipment) που ιδρύθηκε το 1926 και «ασχολείται με τις συνθήκες με τις οποίες κάποιοι τύποι ηλεκτρικού εξοπλισμού θα 'πρεπε να συμμορφώνονται για να προστατεύουν το κοινό από τους κινδύνους που προκύπτουν από εξοπλισμό χαμηλής ποιότητας»⁽⁷⁾.

Οι δύο παράνω οργανισμοί συντονίζονται ώστε να αποφεύγονται οι επικαλύψεις.

Εθνικοί (γενικοί)

Ανάλογα, υπάρχουν για κάθε σχεδόν χώρα εθνικοί οργανισμοί προτυποποίησης, που αναλαμβάνουν την εκπόνηση των εθνικών προτύπων και βέβαια καλύπτουν όλα τα θέματα.

Η Μ. Βρετανία διαθέτει τον παλαιότερο εθνικό οργανισμό, τον British Standards Institution (BSI), που ιδρύθηκε το 1901 σαν Engineering Standards Committee από το Ίδρυμα Πολιτικών Μηχανικών. Η σημερινή ονομασία υιοθετήθηκε το 1931. Στη συνέχεια, το 1918, ιδρύθηκαν στη Γερμανία ο DIN⁽⁸⁾ (Deutsches Institut für Normung) και στις ΗΠΑ η ASA (American Engineering Standards Committee), που αργότερα ονομάστηκε USASI (United States of America Standards Institute) και από το 1969 φέρει την τωρινή ονομασία που είναι ANSI (American National Standards Institute).

Άλλοι οργανισμοί είναι ο ΓΟΣΤ (GOST - Gosudarstvennye Standarty) υπεύθυνος για την εκπόνηση των προτύπων της Σοβιετικής Ένωσης, η JIS (Japanese Industrial Standards Committee) για την Ιαπωνία, AFNOR (Association Francaise de Normalisation) για τη Γαλλία, UNI (Ente Nazionale Italiano de Unificazione) για την Ιταλία, ÖNORM (Oesterreichischer Normenausschuss) για την Αυστρία και πολλοί άλλοι.

Ελλάδα

Για τα ελληνικά πρότυπα υπεύθυνος είναι ο ΕΛΟΤ (Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης), που ιδρύθηκε με το νόμο 372/76. «Σκοπός του οργανισμού είναι να προάγει και να εφαρμόζει την Τυποποίηση στην Ελλάδα. Ανάμεσα στις άλλες αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται η σύνταξη, έκδοση και διάθεση των Προτύπων, η απονομή σημάτων και χορήγηση πιστοποιητικών ποιότητας. Επίσης ο ΕΛΟΤ είναι το μοναδικό μέλος από την Ελλάδα στον ISO, στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τυποποίησης (CEN) και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ηλεκτροτεχνικής Τυποποίησης (CENELEC). Ο ΕΛΟΤ είναι τέλος ο αποκλειστικός φορέας για τη διάθεση των Προτύπων όλων των ξένων οργανισμών»⁽⁹⁾.

Αν και ο ΕΛΟΤ είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, χρηματοδοτείται από το κράτος και εποπτεύεται από τον Υπουργό Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας. Παλαιότερο το ρόλο του ΕΛΟΤ έπαιζε η ΕΝΟ, το Γραφείο Προτυποποίησης δηλ. της Μονάδας Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης και Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας.

Μερικές βασικές αρχές που πρέπει να πληρούν τα ελληνικά πρότυπα είναι:⁽¹⁰⁾

- α) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να ικανοποιούν αναγνωρισμένες ανάγκες της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας, του εμπορίου, της κατανάλωσης, της επιστήμης, της τεχνολογίας και των άλλων τομέων της εθνικής ζωής.
- β) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να βρίσκονται σε αρμονία με τις τρέχουσες και άμεσες μελλοντικές ανάγκες της οικονομίας της χώρας και να μη δημιουργούν εμπόδια στην εξέλιξη.
- γ) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να αποβλέπουν στην επίτευξη της βέλτιστης συνολικής οικονομίας σε εθνικό επίπεδο και να εξασφαλίζουν τα καλώς εννοούμενα συμφέροντα των παραγωγών και των καταναλωτών.
- δ) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να απεικονίζουν την ευρύτερη δυνατή συμφωνία όλων των ενδιαφερομένων για το αντίστοιχο θέμα στον εθνικό χώρο.
- ε) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις τελευταίες επιστημονικές και τεχνολογικές προόδους, αλλά συγχρόνως να παραμένουν εφαρμόσιμα στους διάφορους τομείς δραστηριοτήτων στους οποίους αναφέρονται.
- στ) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να αναθεωρούνται, να συμπληρώνονται περιοδικά και να εκσυγχρονίζονται σε σχέση με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται κάθε φορά στην εθνική οικονομία.
- ζ) Τα ελληνικά πρότυπα πρέπει να συντάσσονται στην ελληνική γλώσσα σε τρόπο που να είναι κατανοητά σε όσους πρόκειται να τα χρησιμοποιήσουν, να

αποφεύγεται κατά το δυνατόν η αμφιβολία ή η αμφισβήτηση για την έννοια του περιεχομένου τους, να είναι πλήρη και σαφή και να υπάρχει ομοιομορφία της χρησιμοποιούμενης|σ' αυτά ορολογίας, συμβόλων και εκφράσεων».

Εθνικοί (ειδικοί)

Φεύγοντας από τα γενικά εθνικά πρότυπα, μπαίνουμε στα εθνικά πρότυπα που απευθύνονται σε ένα ειδικευμένο κοινό. Υπάρχουν δηλ. αντίστοιχοι με τους διεθνείς οργανισμούς τύπου IEC και CEE που αναφέρονται παραπάνω, και εθνικοί οργανισμοί. Τέτοιοι είναι οι αμερικάνικοι: ASTM (American Standards for Testing and Materials), που ενδιαφέρεται για δοκιμασίες και υλικά και ASHRAE (American Society for Heating, Refrigerating and Air-conditioning Engineers), που ασχολείται με θέματα θέρμανσης, ψύξης και κλιματισμού· επίσης ο γερμανικός VDE (Verband Deutscher Elektrotechniker) για ηλεκτροτεχνία κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

Όπως είπαμε, τα πρότυπα κυκλοφορούν σε φυλλάδια. Υπάρχει όμως η δυνατότητα να βρούμε ορισμένα απ' αυτά συγκεντρωμένα σε βιβλία. Π.χ. τα πρότυπα DIN κυκλοφορούν και σε σειρές βιβλίων που τα παρουσιάζουν κατ' αρχήν θεματικά και μετά κατ' αύξουσα αριθμητική σειρά και ονομάζονται DIN Taschenbuch. Έτσι κυκλοφορούν επίσης τα ASTM, ASHRAE, AASHTO (American Association of State Highway and Transportation Officials) κ.ά. Αντίστοιχα μπορεί να συναντήσουμε και βιβλία που περιέχουν πρότυπα πάνω σ' ένα θέμα, ανεξάρτητα από οργανισμό εκπόνησης.

Για την ενημέρωση των ενδιαφερομένων, οι περισσότεροι από τους οργανισμούς προτυποποίησης εκδίδουν περιοδικά, τα οποία συνήθως περιλαμβάνουν γενικά θέματα προτυποποίησης και δίνουν λεπτομέρειες για νέα πρότυπα ή για σχέδια. Μπορούμε ενδεικτικά να αναφέρουμε το ISO bulletin, το BSI news, το DIN Mitteilungen + Elektronorm: Zentralorgan der deutscher Normung, το SN: ASTM standardization news κ.ά.

Όμως, εκτός από τις περιοδικές αυτές εκδόσεις, όλοι σχεδόν οι οργανισμοί διαθέτουν ετήσιους καταλόγους. Σ' αυτούς αναφέρονται όλα τα πρότυπα κάθε συγκεκριμένου οργανισμού, σύμφωνα με τον τίτλο τους, τον κωδικό τους αριθμό, το θέμα τους, την επιτροπή που τα συνέταξε. Σημειώνονται ακόμα διάφορες αλλαγές, όπως η κατάργηση κάποιου προτύπου ή η αναθεώρηση κάποιου άλλου, από ποιό αντικαθίσταται ή ακόμα και η ισοδυναμία ή αντιστοιχία ορισμένου με πρότυπα άλλων οργανισμών.

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι ίδιοι οι οργανισμοί έχουν φροντίσει για την εύκολη ανάκληση των προτύπων. Όμως πάντα το κύριο βάρος πέφτει στα πρότυπα κάθε οργανισμού χωριστά. Για να βρούμε τι πρότυπα υπάρχουν γενικά π.χ. για σωλήνες αμιαντοτσιμέντου ή για την ασφάλεια των παιχνιδιών, πρέπει να ψάξουμε στα θεματικά ευρετήρια των καταλόγων όλων των οργανισμών προτυποποίησης. Στον τομέα του χάλυβα το πρόβλημα λύνεται μερικώς, από ένα εγχειρίδιο το Handbook of comparative world steel standards. - Tokyo: International Technical Information Institute,

1976, που επιτρέπει τη σύγκριση των μέχρι το 1976 εκπονημένων προτύπων στη Βρετανία, Γαλλία, Ιαπωνία, ΗΠΑ, Σοβιετική Ένωση και Δ. Γερμανία, για το συγκεκριμένο θέμα.

Ένας ακόμα κατάλογος, πολύ χρήσιμος, που καλύπτει γενικότερα θέματα είναι ο List of overseas standards που εκδίδεται από το BSI και περιλαμβάνει σε συστηματική

σειρά τα νέα πρότυπα και σχέδια που παίρνει η βιβλιοθήκη του από το εξωτερικό.

Κάτι ίσως πιο εξυπηρετικό για μια βιβλιοθήκη προτύπων θα ήταν μια βιβλιογραφία, που να καταγράφει οδηγούς και ευρετήρια προτύπων. Με το μέσο αυτό θα εξασφαλιζόταν η δυνατότητα γρηγορότερης ανίχνευσης σχετικών πληροφοριών. Μια τέτοια βιβλιογραφία είναι

η Standards and specifications: information sources / E. J. Struglia. - Detroit: Gale, 1965, που περιορίζεται όμως κι αυτή σε οδηγούς και ευρετήρια προτύπων που εκπονήθηκαν στις ΗΠΑ.

Παρόλο που, όπως βλέπουμε, δεν υπάρχουν επαρκή βοηθήματα για τα πρότυπα συνολικά, πρέπει να πούμε ότι οι επιστήμονες που ενδιαφέρονται για κάποια πρότυπα συνήθως είναι αρκετά ενημερωμένοι και ξέρουν τι θέλουν.

Ο τρόπος που συνηθέστερα ζητιέται ένα πρότυπο είναι σύμφωνα με τον κωδικό του αριθμό, αφού προσδιοριστεί από τον οργανισμό που το εξέδωσε· π.χ. ΕΛΟΤ 364 ή ISO 2035 κ.ό.κ. Αυτό δίνει τη δυνατότητα πολύ γρήγορης ανάκλησης του συγκεκριμένου προτύπου, αφού η ταξιθέτηση στις βιβλιοθήκες γίνεται κατά κανόνα κατά οργανισμούς και μετά κατά αύξουσα αριθμητική σειρά. Έτσι ο βιβλιοθηκάριος δεν έχει παρά να κατευθυνθεί προς τον αντίστοιχο φάκελλο ή συρτάρι -η φύλαξη γίνεται είτε σε φακέλλους είτε σε αρχειοθήκες- για να βρει το ζητούμενο πρότυπο.

Ποτέ ή σχεδόν ποτέ δεν ζητιέται ένα πρότυπο με τον τίτλο του. Δεν πρέπει όμως να εκτιμήσουμε λιγότερο ή να παραγνωρίσουμε και τις περιπτώσεις εκείνες, που αναγνώστες -είτε επειδή δεν ξέρουν τους αριθμούς είτε για λόγους έρευνας- αναζητούν πρότυπα με το θέμα τους. Το πρόβλημα συνήθως λύνεται με το να ψάχνει ο αναγνώστης -όπως προαναφέρουμε- στα θεματικά ευρετήρια των καταλόγων όλων ή των οργανισμών για τους οποίους ενδιαφέρεται, αφού η μεγάλη πλειοψηφία των βιβλιοθηκών προτύπων -ελληνικών και ξένων- δεν διαθέτουν θεματικά ευρετήρια που να καλύπτουν τη συλλογή τους⁽¹¹⁾. Όμως αυτό, εκτός από ταλαιπωρία και χάσιμο χρόνου, προϋποθέτει ότι ο αναγνώστης θα έχει και καλή γνώση των διαφόρων ξένων γλωσσών.

Για τους παραπάνω λόγους και επειδή δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο, καλό θα ήταν, ν' αρχίσει στις βιβλιοθήκες κάποια βαθύτερη επεξεργασία των προτύπων. Και εξηγώ:

α) Οι βιβλιοθήκες προτύπων δεν έχουν περισσότερη ή δυσκολότερη δουλειά από κάθε άλλη βιβλιοθήκη. Οι κυριότερες ασχολίες είναι των παραγγελιών, της εξυπηρέτησης και της ταξιθέτησης -που γίνονται σε κάθε βιβλιοθήκη -και επιπλέον η ενημέρωση του αρχείου για τις διάφορες αλλαγές (κατάργηση, αναθεώρηση προτύπων κλπ.).

β) Κάθε πρότυπο έχει τον ταξινομικό του αριθμό, σε κοινό ταξινομικό σύστημα, τη UDC.

γ) Οι ετήσιοι κατάλογοι των οργανισμών διαθέτουν θεματικά ευρετήρια που παραπέμπουν στους αντίστοιχους αριθμούς προτύπων. Αυτό που χρειάζεται είναι ενοποίηση, μετάφραση και προσαρμογή των θεματικών επικεφαλίδων.

Φαίνεται λοιπόν απ' τα προηγούμενα ότι και αναγκαία και εφικτή είναι κάποια αναδιοργάνωση των βιβλιοθηκών προτύπων, για την προώθηση αυτού του πολύτιμου υλικού, δεδομένου ότι και από τις διεθνείς συμβάσεις υπάρχουν ορισμένες απαγορεύσεις στη χρήση των προτύπων, που κάνουν ακόμα δυσκολότερα τα πράγματα. Απαγορεύεται π.χ. ο δανεισμός και η φωτοτύπηση των προτύπων -επειδή προστατεύονται από copyright- και έτσι ο αναγνώστης έχει να επιλέξει μεταξύ της επιτόπου μελέτης και της αγοράς.

Σήμερα οι βιβλιοθήκες που είναι σε θέση να εξυπηρετήσουν το ελληνικό κοινό, είναι του ΕΛΟΤ και το Γραφείο Προτυποποίησης της Μονάδας Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης του ΤΕΕ, ενώ έχει ξεκινήσει η δημιουργία και της βιβλιοθήκης της ΕΤΒΑ στη Θεσσαλονίκη. Οι δύο πρώτες διαθέτουν πλήρεις συλλογές από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους οργανισμούς προτυποποίησης του κόσμου, καθώς και ελλειπείς από μικρότερους ή αζήτητους. Διαθέτουν επίσης τους ετήσιους καταλόγους τους και ακόμα τα ενημερωτικά δελτία που εκδίδουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΝΘΗ, Έλλη. - *Εισαγωγή στη βιβλιογραφία των θετικών και εφαρμοσμένων επιστημών: σημειώσεις παραδόσεων*. - Αθήνα: ΤΕΙ-Α, 1985.
2. ΕΛΟΤ. - *Κανονισμός συντάξεως και εκδόσεως προτύπων*. - [Αθήνα: ΕΛΟΤ, χ.χ.]
3. ΕΛΟΤ. - *Κατάλογος ελληνικών προτύπων = Catalogue of hellenic standards: 1986*. - Αθήνα: ΕΛΟΤ, 1986.
4. GROGAN, Denis. - *Science and technology: an introduction to the literature*. - London: C. Bingley, c. 1970.
5. ISO. - *Directives for the technical work of ISO*. - 14th ed. - Genève: ISO, c. 1985.
6. *PRINTED reference material* / edited by Gavin Higgens. - London: Library Association, c. 1980.
7. *TECHNICAL information sources: a guide to patent specifications, standards and technical reports literature*. - 2nd ed. / by Bernard Houghton. - London: C. Bingley, 1972.

